

низькому рівні, особливо в банківській сфері. З моменту впровадження в Україні ГД ООН в 2006 р. до нього приєдналось лише 4 банки, що свідчить про низьку активність у напрямку реалізації соціальних ініціатив. Дослідивши діяльність банків групи найбільших, позитивно варто відзначити, що 11 з них інформують про здійснені соціальні

заходи, проте їх ототожнення із концепцією КСВ в цілому є неправомірним, враховуючи її комплексність та системність. Таким чином, необхідно підвищувати рівень обізнаності як банків, так і громадськості в цілому щодо переваг діяльності на засадах КСВ, що дозволить у підсумку суттєво покращити якість життя суспільства.

Список літератури

1. Благов Ю. Е. Концепция корпоративной социальной ответственности и стратегическое управление / Ю. Е. Благов // Российский журнал менеджмента, 2004. – № 3. – С. 17–34.
2. Воробей В. Нефінансова звітність: інструмент соціально відповідального бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.globalcompact.org.ua/img/files/Nefinanova_zvitnist.pdf.
3. Воробей В. Корпоративна соціальна відповідальність чи вигода? [Електронний ресурс] / В. Воробей. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/cm/cm037>.
4. Генеральний договір ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unglobalcompact.org/NetworksAroundTheWorld/local_network_sheet/UA.html.
5. European Alliance for CSR [Electronic resource]. – Access : <http://ec.europa.eu/enterprise>.
6. Зінченко А. Г. Корпоративна соціальна відповідальність 2005–2010: стан та перспективи розвитку / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна. – К. : Вид-во “Фарбований лист”, 2010. – 56 с.
7. Корпоративна соціальна відповідальність в Україні: експертна думка / [заг. ред. О. Лазоренко]. – К. : Стило, 2007. – 152 с.
8. Курінько Р. Корпоративна соціальна відповідальність: пошуки інтерпретації / Р. Курінько // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. пр. – К. : ІС НАН України, 2008. – Вип. 11. – С. 276–285.
9. Лазоренко О. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор. : О. Лазоренко, Р. Колишко, та ін. – К. : Видавництво “Енергія”, 2008. – 96 с.
10. World Business Council for Sustainable Development [Electronic resource]. – Access : <http://www.wbcsd.org/home.aspx>.
11. Friedman M. The Social Responsibility of Business isto Increase its Profits [Electronic resource] / M. Friedman. – Access : <http://www.colorado.edu/studentgroups/libertarians/issues/friedman-soc-resp-business.html>.

Отримано 15.05.2014

Summary

The article investigates the current state of the concept of corporate social responsibility in Ukrainian banks, identifies key issues and prospects of its development. The key trends in the implementation of corporate social responsibility in Ukraine and the priority elements of this concept are discovered.

УДК 336.71-044.964(477)

А. Я. Кузнєцова, д-р екон. наук, професор, проректор з наукової та організаційної роботи, Університет банківської справи Національного банку України

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ В ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

У статті досліджено особливості консолідаційних процесів у банківській системі України в післякризовий період. Визначено основні проблеми консолідації банківського капіталу в Україні на сьогодні та сформовано перспективи об'єднання банків у наступні роки. Розглянуто можливість застосування державою заходів, спрямованих на стимулювання консолідації банків в Україні шляхом укладання угод злиття та поглинання.

Ключові слова: консолідація, злиття і поглинання, капітал банку, банківська система.

Постановка проблеми. Недавня світова фінансова криза мала значні наслідки для розвитку банківських систем більшості країн світу. В результаті негативних кризових явищ 2008 р. актуальними стали питання щодо ефективності ризик-менеджменту банківських операцій, адекватності

сформованої капітальної бази, відповідності існуючої системи управління у фінансових установах сучасним вимогам глобальної економічної системи тощо.

Незважаючи на окремі відмінності перебігу кризових явищ у банківській системі України порівняно зі світовим фінансовим простором, вітчизняний банківський сектор також зазнав

© А. Я. Кузнєцова, 2014

суттєвих втрат. Велика кількість банків опинилася на межі банкрутства, рівень проблемної заборгованості в портфелях активів банків досягнув понад допустимі норми, відбувся масовий відтік коштів клієнтів, що відкинуло вітчизняні банки до рівня розвитку докризового періоду. В таких умовах все більше практиків та науковців наголошують на необхідності активної консолідації банківської системи України, яка допоможе вирішити низку поточних проблем вітчизняних банків у післякризовий період та вивести їх на міжнародну фінансову арену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання консолідаційних процесів у банківській системі України досліджували багато зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема: Н. Кочергіна, Н. М. Ткачук, Т. А. Васильєва, А. А. Кириченко, О. І. Скоробогач, П. Б. Чурило, І. Б. Івасів, З. Васильченко, Ж. М. Довгань та ін.

Невирішені раніше частини проблеми.

Незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених дослідженню консолідації банківського капіталу в Україні, окремі питання, пов'язані з післякризовим перебігом консолідаційних процесів у банківській системі України, залишаються невирішеними. Особливої уваги вимагає дослідження перспектив подальшої консолідації банків в Україні та участі в ній держави

як стимулятора до укладання угод злиття та поглинання банків між собою.

Метою статті є дослідження особливостей консолідаційних процесів у банківській системі України, проблем та перспектив їх перебігу в післякризовий період.

Виклад основного матеріалу. Банківська система України є доволі молодою та перебуває у стані постійної перебудови та реорганізації. За достатньо невелику історію її розвитку можемо спостерігати часту зміну власників банків, входження та вихід іноземних учасників з вітчизняного ринку банківських послуг, банкрутства окремих банків та ін. У той же час банківський сектор України на сьогоднішній день перебуває у стані поступової консолідації, яка, на відміну від країн Європи та США, не набула такого розмаху. Велика кількість злиттів та поглинань банків в Україні спостерігалася в середині 1990-х рр., коли вітчизняна банківська система тільки започатковувалася та формувалася. На сьогодні ж консолідація банківської системи в Україні не характеризується великою кількістю злиттів та поглинань банків, відзначаючись іншими способами укрупнення банків на ринку. Як свідчать дані табл. 1, протягом останніх десяти років динаміка кількості банків в Україні не засвідчує присутності низхідного тренду.

Таблиця 1 – Дані про кількість банків в Україні [1]

Показники	Роки												
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	квітень 2014
Кількість банків, включених до Державного реєстру банків (на кінець періоду)	182	179	181	186	193	198	198	197	194	198	176	182	183
у тому числі зареєстровано протягом періоду	5	5	6	5	13	6	7	5	3	4	4	8	–
Кількість банків, які мають банківську ліцензію (на кінець періоду)	157	158	160	165	170	175	184	182	176	176	175	179	179
з них банків за участю іноземного капіталу	20	19	19	23	35	47	53	51	55	53	53	49	51
у тому числі зі 100 % іноземним капіталом	7	7	7	9	13	17	17	18	20	22	22	19	19
Кількість банків, у яких припинено або зупинено здійснення окремих банківських операцій (протягом періоду)	23	55	41	17	11	9	7	7	2	11	5	6	2
Кількість банків, у яких відкликано банківську ліцензію (протягом періоду)	1	5	4	1	5	2	1	8	9	4	4	4	1
Кількість банків, виключених з Державного реєстру банків (протягом періоду)	12	8	4	1	6	1	7	6	6	–	26	2	–
у тому числі													
- у зв'язку з реорганізацією	2	1	1	–	2	1	1	–	2	–	2	2	–
- у зв'язку з ліквідацією	10	7	3	1	4	–	6	6	4	–	1	–	–

З табл. 1 можемо бачити, що український банківський сектор не відзначається активною консолідацією у вигляді скорочення кількості банків у країні. При цьому відзначимо, що кількість банків, у яких відкликано банківську ліцензію протягом періоду в межах аналізованих років, є порівняно незмінною – від 1 до 5 банків. У той же час кількість банків, виключених з Державного реєстру банків щороку, є досить невеликою – 1–2 банки. Тобто банки виключаються з Державного реєстру банків переважно не через реалізацію заходів щодо консолідації банківських установ, а з інших причин.

Проте консолідація банківського сектора в Україні все ж таки має місце, незважаючи на відсутність чітко вираженого скорочення кількості банків за рахунок укладення між ними угод злиття та поглинання. Натомість укрупнення банківського бізнесу, а відтак і консолідація здійснюється в інших формах, хоча й неklasичних.

Щодо класичних угод злиття і поглинання між банками в Україні можемо відзначимо найбільш великі з них:

- злиття ПАТ “Перший український міжнародний банк (ПУМБ)” та ПАТ “Донгорбанк”. З 18.07.2011 новоутворений банк розпочав свою діяльність під спільним брендом ПАТ “ПУМБ”. Внаслідок об’єднання ПАТ “ПУМБ” розширив свою філіальну мережу зі 135 до 171 одиниці. До того ж новоутворений банк увійшов до десятки найбільших банків України, основні фінансові показники якого після об’єднання склали: активи – 25,4 млрд грн., капітал – 3,7 млрд грн., кредитний портфель юридичних осіб – 13,8 млрд грн., кредитний портфель фізичних осіб – 4,6 млрд грн. [2];
- злиття ПАТ “Креді Агріколь Банк” і ПАТ “КІБ Креді Агріколь”. Згідно з угодою від 12.11.2012 ПАТ “КІБ Креді Агріколь” припинив своє існування як окремий фінансовий інститут та приєднався до ПАТ “Креді Агріколь Банк”. Відзначимо, що в цьому випадку відбулося об’єднання двох банків, які представляли два різні напрямки банківського бізнесу: ПАТ “Креді Агріколь Банк” – роздрібний і корпоративний, ПАТ “КІБ Креді Агріколь” – великі корпоративні клієнти. Поряд з цим обоє банків належать потужній французькій групі Credit Agricole Group. Внаслідок злиття на ринку банківських послуг України з’явилася нова банківська установа з розміром загальних активів близько 12 млрд грн., яка тепер входить до двадцяти найбільших банків України [3];
- М. Лагун у 2013 р. об’єднав у групу “Дельта” ПАТ “Кредитпромбанк”, ПАТ “Омега банк”, ПАТ “Астра банк” і ПАТ “Дельта банк”. При цьому М. Лагун здійснював купівлю зазначе-

них банків поступово. Так, наприкінці 2012 р. було завершено процедуру приєднання ПАТ “Кредитпромбанк”, у вересні 2013 р. було придбано у грецького Alpha Bank ПАТ “Астра Банк”, а Swedbank продав українському інвесторові свій український актив. Окрім банків М. Лагун також придбав кредитні портфелі ПАТ “Укрпромбанк” і ПАТ “УкрСиббанк”. Ці угоди дозволили ПАТ “Дельта банк” зайняти високу позицію у рейтингу банків України за класифікацією НБУ [4, 5];

- злиття ПАТ “Укрсоцбанк” і ПАТ “УніКредит Банк”. 16.07.2013 завершилася передача 100 % акцій ПАТ “УніКредит Банк” від польського Bank Pekao S.A. до італійського UniCredit – UniCredit S.p.A. Внаслідок цього ПАТ “УніКредит Банк” було реорганізовано та приєднано до нього ПАТ “Укрсоцбанк”. Таким чином, на українському ринку банківських послуг з’явився новоутворений банк, який тепер працює під брендом UniCredit Bank [6].

Надзвичайно важлива роль у процесі подальшого реформування банківської системи України та її післякризового відновлення на сьогодні належить державі. Враховуючи складну ситуацію, яка зараз склалася в Україні, на державні органи, зокрема на НБУ, покладається завдання щодо проведення ряду реформ у банківському секторі країни. Зокрема, до 2020 р. у банківській системі України планується здійснити революційні структурні зміни [7], які стосуватимуться і питань консолідаційних процесів за участю банків.

Так, НБУ планує збільшити норматив мінімального регулятивного капіталу зі 120 до 500 млн грн. до 2018 р. й до 750 млн грн. до 2020 р. До того ж у банках України до 2018 р. планується завершити впровадження Базеля III. Такі дії без сумніву призведуть до скорочення кількості банків. Єдиним виходом для банків з метою збереження своєї присутності на ринку банківських послуг виступатиме приєднання до більш потужних гравців, що здійснюватиметься за рахунок укладання угод злиття та поглинання. При цьому НБУ прагне збільшити розмір активів ТОП-25 банків з 77 до 95 % [7].

На сьогодні активність банків на ринку злиттів та поглинань є недостатньою, що не веде до суттєвого скорочення кількості банківських установ в Україні. У поточних умовах банки не наважуються самі по собі вільно укладати угоди об’єднання з іншими банками через ряд причин, однією з яких є низька якість активів, яка часто приховується у банку-продавця. Тому в цьому випадку саме держава має виступати активним стимулятором консолідації банківського сектора України, дії якої в цьому напрямку вже простежуються у розробленому пакеті оновлень реформування вітчизняної банківської системи.

Отже, сформулюємо основні перспективи консолідації банківської системи України на подальші роки:

- передбачається активна участь державних органів у стимулюванні консолідаційних процесів у банківській системі;
- консолідація буде здійснюватися головним чином за рахунок внутрішніх учасників, зокрема за рахунок невеликих банків;
- вартість угод купівлі-продажу банків буде не досить високою;
- найбільші банки України укріплять свої позиції на ринку та збільшать розмір своїх активів.

Висновки. Таким чином, в післякризовий період можемо спостерігати ряд проблем перебігу консолідаційних процесів у банківській системі Укра-

їни, серед яких: стриманість банків щодо укладання угод злиття та поглинання з іншими банками, кількісний склад банківської системи залишається майже незмінним, присутня значна кількість невеликих банків та ін. Враховуючи це, подальша консолідація банківського капіталу в Україні можлива за активної участі держави, яка в особі НБУ ініціюватиме укладання угод злиття та поглинання, зокрема за рахунок підвищення мінімального розміру регулятивного капіталу банку. Відзначимо, що у світовій практиці існують приклади участі держави в консолідаційних процесах у банківському секторі, зокрема в країнах Азії. Тому використання існуючих напрацювань інших країн світу у вітчизняній практиці матиме позитивний вплив на консолідацію банків у подальшому.

Список літератури

1. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
2. ПУМБ і Донгорбанк об'єдналися [Електронний ресурс] / Новини "Finance.ua". – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua>.
3. "Креді Агріколь Банк" заявив про успішне злиття з КІБ "Креді Агріколь" [Електронний ресурс] / Новини "РБК Україна". – Режим доступу : <http://www.rbc.ua>.
4. Власник "Дельта Банку" купує "Астра Банк" [Електронний ресурс] / Новини "iPress". – Режим доступу : <http://ipress.ua>.
5. Українські банки: злиття і поглинання 2013 року [Електронний ресурс] / Новини "Укрінформ". – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua>.
6. Офіційний веб-сайт ПАТ "УніКредит Банк" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unicredit.ua>.
7. ТОП-10 реформ банківської системи до 2020 року [Електронний ресурс] / Аналіз банків, банківська аналітика, банківська система // [Bankografo.com](http://bankografo.com). – Режим доступу : <http://bankografo.com>.

Отримано 29.05.2014

Summary

The article observes the peculiarities of consolidation processes in the banking system of Ukraine in post-crisis period. The main current problems of banking capital consolidation in Ukraine are determined. The main perspectives of banks' amalgamation in Ukraine are developed. The possibility to use state methods to encourage banking consolidation in Ukraine in the form of mergers and acquisitions is described.

УДК 330.332.5

*Д. Л. Циганюк, канд. екон. наук, доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто діяльність банків на кредитно-інвестиційному ринку України. Досліджено ключові фактори, що визначали динаміку відповідної банківської діяльності у докризовий та посткризовий періоди. В результаті зроблено висновок про те, що в Україні сформувалися ряд факторів як з боку пропозиції, так і з боку попиту, що стримують реалізацію кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи, а тому за допомогою виключно ринкових інструментів вирішення питання ефективної реалізації кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи України у короткостроковому періоді неможливе без державної підтримки.

Ключові слова: кредит, інвестиції, банківська система, кредитно-інвестиційний потенціал.

Постановка проблеми. Сучасний стан кредитно-інвестиційної діяльності вітчизняних банків є досить складним. З одного боку, протягом

2009–2012 рр. банківська система переживала не найкращі часи, ліквідовуючи наслідки фінансово-економічної кризи 2008 р., що відобразилося у посиленні вимог банків до позичальників; активною роботою банків з проблемними кредитами,

© Д. Л. Циганюк, 2014